Uzmanlar küresel krizin enerji sektörüne etkisini değerlendirdi

Küresel krizde enerji senaryoları

Banu SALMAN

EMO Basın - Türkiye, son 20 yıldır enerji alanında uygulanmaya çalışılan özelleştirme ve serbest piyasa modelleri nedeniyle küresel kriz ortamına enerji açığı tehdidi altında yakalandı. Mevcut durumda bile enerji talebinin karşılanamayacağı endişesi enerji alanına hakim durumdayken, üzerine gelen küresel kriz, özel sektöre sağlanan teşvikli ve garantili yapı içinde bile enerji yatırımlarının gerçekleştirilmesi olasılığını azalttı.

Önümüzdeki dönemde enerji alanı için olası birkaç senaryodan söz edebilmek mümkün. En kötü senaryo, mevcut yapının sürdürülerek beklenen enerji krizine girilmesi olurken, en iyimser senaryo ise doğrudan kamunun yatırımları üstlenerek daha az maliyetli olarak finansman olanakları bulup, enerji açığını gidermesi. Gündeme getirilen önerilere bakıldığında, kamunun sermaye girişimleri adına yükü çeşitli yöntemlerle üstlenerek, özel sektör tarafından yatırımların gerçekleştirilmesi beklentisine devam edilmesi de **"kötümser senaryoya"** yakın bir üçüncü senaryo olarak adlandırılabilir. Bu senaryoda kamunun üzerine alacağı maliyetin; alım garantisi, Hazine garantisi, yer teşviği gibi pek çok mali külfetin yanında kredi maliyetlerindeki artışı da üstlenmeye kadar uzanacağı görülüyor. Bunun karşılığında **"serbest piyasa"** mantığı çerçevesinde kimin ne kadar yatırım yapacağı, ne zaman bu yatırımların devreye gireceği konusundaki belirsizliğin sürmesi riski bulunuyor. Bu senaryoya yönelik ilk adım küresel kriz öncesinde enerjide açık tehdidi olasılığı karşısında Temmuz 2008'de yapılan yasa değişikliğiyle atılmıştı. Çeşitli garanti ve teşvikleri içeren özel ihaleli bu modelin küresel kriz ortamında yeterli olmayacağı bugün açıkça görülüyor. Üçüncü senaryo için yeni yasa değişiklikleri ve sermayeye yönelik kamu üzerinden yeni olanaklar sunulmasının gündeme getirilmesi bekleniyor.

Küresel krizin büyümeyi olumsuz etkileyecek olmasının ironik bir biçimde enerji açmazına olumlu etkisi talep artışında yavaşlama olarak kendini gösterecek. Bu durum, kamu yararına uygun olarak ciddi bir şekilde değerlendirilebilirse, kriz dönemlerinde sıkça rastlanılan "fırsatçılık" söylemlerinin ötesinde enerji alanını yeniden planlama olanağı elde edilebilir.

Küresel krizin Türkiye'de enerji sektörünü nasıl etkileyeceğine ilişkin olarak, **"Küresel krizin Türkiye'deki enerji politikalarına ve yatırımlarına yönelik etkisi sizce nasıl olacaktır? Büyüme ve enerji talebi açısından da olası etkileri ayrıca değerlendirir misiniz?"** sorusunu yönelttik. Bilgi Üniversitesi'nden Prof. Dr. **Gülten Kazgan**, ekonomide durgunlaşma beklentisini belirtirken, Türkiye'de çok artmış olan ara girdi ithalatının yeniden iç üretimle karşılanması olasılığını gündeme getirdi. Enerji talep artışındaki yavaşlamaya karşın yeni yatırımlar çok yüksek oranlarda devreye girmese de özellikle başlamış yatırımların devam edeceğini söyledi. Marmara Üniversitesi'nden Prof. Dr. **Hayri Kozanoğlu** ise, çeşitli teşviklere rağmen enerji yatırımlarının gerçekleştirilmemiş olduğunun altını çizerek, **"Enerji yatırımı yapan şirketlerin ciddi mali sorunlarla karşılaşması, devletin yeni teşvikler vermesi, zamanla bir kısmının yine kamulaştırılması bence kaçınılmaz olacak"** dedi.

Eczacıbaşı Holding Yönetim Kurulu Üyesi Dr. **Öztin Akgüç**, enerji maliyeti hesaplanırken yalnız muhasebe maliyetini dikkate almanın yanıltıcı olacağını kaydederek, **"Çevre kirliliği, tarım üretimi üzerine etkileri, dışsal maliyetleri dikkate alınmalı, bu konuda kamuoyu aydınlatılmalı, ucuz enerji diye toplumsal maliyeti yüksek enerji üretiminden kaçınılmalıdır"** uyarısında bulundu.

"Kar saikinden ziyade arzın önemini öne alan kamusal yaklaşım, 'olmayan enerji, en pahalı enerjidir' **sorumluluğu içinde yatırımları maliyet artışlarını da dikkate alarak sürdürebilirdi"** diyen Ekonomist-Yazar Mustafa Sönmez, kur artışına dikkat çekerek, şu saptamayı yaptı:

"Bu, Türkiye'nin ham petrol ve doğalgaz faturasını ağırlaştıracak, zamanında yerli kaynaklara dönük yapılamamış enerji yatırımlarının her tür maliyeti daha ağır biçimde ödenecektir."

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) Başkanı **Hasan Köktaş**, yıllık 3-4 bin megavatlık (MW) yeni kapasite için gerekli 4-5 milyar YTL'yi kamunun sağlayamayacağını belirterek, özel sektör tarafından yatırımların gerçekleştirilmesini savunurken, dünya çapında yaşanan krizin Türkiye açısından fırsata dönüştürülebileceğini söyledi.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Genel Sekreteri **Bülent Pirler** ise, özel sektörün yatırımları gerçekleştirebilmesi için **"kamunun risk ve maliyet azaltma odaklı tedbirler uygulamasını"** istedi. Pirler, **"Bu tedbirler, kısa ve orta vadede dünya finans piyasalarında yaşanmaya devam edecek kredi daralması göz önüne alınarak geniş çaplı bir kamu-özel sektör işbirliği mantığı içerisinde ele alınmalı ve geliştirilmelidir"** dedi.

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) Yönetim Kurulu Başkanı **Musa Çeçen** ise, kapitalizmin yarattığı krizin emek-sermaye çelişkisi ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini, Türkiye'nin ve enerji alanının da bu çerçevede irdelenmesinin zorunluluk olduğunu ifade etti. Enerji gibi yaşamsal alanlarda kamu hizmetinin daha da azalacağı, sermaye kesiminin ise yatırım yapmayarak beklemeyi tercih edeceğini anlatan Çeçen, bu süreç karşısında başka bir dünya söyleminin de güçleneceğini kaydetti.

Prof. Dr. Kazgan: Yatırımlar yavaşlasa da sürer

Küresel krizin Türkiye ekonomisindeki etkileri çok boyutlu olmaya adaydır. Krizin ilk etkileri zaten hissedilmeye başlandı bile. Döviz fiyatı artışa

Kazgan: Enerji talebi düşse de tabi bu düşük düzeyde de artışını sürdürecek. Bu itibarla, enerji alanındaki yatırımların da yavaşlasalar da sürmesi olağan kabul edilebilir. Özellikle başlamış bulunan yatırımlar devam edecektir. Yenileri çok sayıda yüksek oranda devreye girmese de.

Kozanoğlu: Enerji yatırımlarının bütün dünyada yavaşlayacağı, enerji talebi düşmese bile, çünkü yükselen ülkelerde artan enerji talebi vardı, çok ciddi yavaşlayacağı, duracağı döneme giriyoruz.

geçtiği gibi faiz haddinde de küçük fırlamalar ortaya çıkmaya başladı. Enerji politikası açısından bunun bir etkisi, bu fiyatlardaki değişim yukarı doğru ivme aldıkça ekonominin daha da durgunlaşması olacak. Zaten 2008-2009 için yapılan öngörülere göre yıllık büyüme hızı yüzde 3 civarında kalacak. Büyümenin yavaşlaması tabi enerji talebindeki artışın da yavaşlaması demek oluyor. Bir etki enerji talebi açısından bu kaynaktan olacak. İkinci etki Türkiye'nin başlıca ihracat pazarı olan Avrupa'da ortaya çıkan duraklama; bu da ihracatı olumsuz etkileyecek, tıpkı iç üretim artışını etkilediği gibi; dolayısıyla bu da üretim artışında bir yavaşlama beklentisi olabilecek. Ancak olası bir etki Türkiye'nin çok fırlamış olan ara girdi ithalatının bu arada tekrar iç üretimi canlandırabilecek olması, kapanmış olan girdi üreten firmaları tekrar faaliyete geçmeye teşvik edebilmesi. Ancak ne olursa olsun ekonominin genelinde bir yavaşlama olduğu ölçüde bir kere enerji talebi daha önceki hızlı büyüme dönemlerine oranla yavaşlamış olacak.

Gelelim petrol fiyatlarına; petrol fiyatları dünyada ortaya çıkan yavaşlamanın ve krizin etkilerinin ortaya çıkmasıyla aşağı doğru geri dönüş yaptı, düşüşe geçti. Şu sırada varili 100 doların altında seyrediyor. Durgunluk derinleştikçe de bu fiyatta düşme iki kaynaktan gelecek gibi. Biri dünyada, dolarda gözlenen küçük boylu da olsa değerlenmeler; diğeri de dünyadaki durgunluk. Enerji talebi düşse de tabi bu düşük düzeyde de artışını sürdürecek. Bu itibarla, enerji alanındaki yatırımların da yavaşlasalar da sürmesi olağan kabul edilebilir. Özellikle başlamış bulunan yatırımlar devam edecektir. Yenileri çok sayıda yüksek oranda devreye girmese de.

Prof. Dr. Kozanoğlu: Enerjide kamu gerekliliği algılanacak

Öncelikle şunu vurgulamak gerekiyor; şu anda yaşanan dünya krizi bir anlamda küreselleşmenin ilk gerçek finansal boyutlu krizi. Bankalar batıyor. Merkez bankaları sürekli piyasalara para pompalıyor. Bankalar birbirine bile güvenmediği için birbirine fon aktarmıyor. Her gün trilyonlarca dolarlık mali varlık siliniyor. Bunun henüz reel ekonomiye etkilerini gözlemlemeye başlamadık. Ama görünen şu ki, bu krizin hemen ertesinde değil, uzun bir döneme, belki 10 yıllara yansıyacak ekonomik etkileri olacak. Büyüme yavaşlayacak. Depresyon dediğimiz ekonomilerin ciddi şekilde küçülmesi sorunu var. Yatırımları yavaşlatacak, işsizliği artıracak. İnsanlar gelecek kaygısına düştükleri için harcamaktan çekinecekler, tasarrufa yönelecekler. Piyasada mal ve hizmet talebinde çok ciddi gerilemeler olacak. Bunun bütün sektörlere olduğu gibi enerji sektörüne yansıması da kaçınılmaz görünüyor.

Enerji yatırımlarının bütün dünyada yavaşlayacağı, enerji talebi düşmese bile, çünkü yükselen ülkelerde artan enerji talebi vardı, çok ciddi yavaşlayacağı, duracağı döneme giriyoruz. Enerji bir ülkenin büyümesi için stratejik bir sektör olduğu için; en şiddetle bütün alanlarda liberalleşmeyi savunan hükümetler bile somut adımlar söz konusu olunca ulusal kaygılarını göz ardı etmezler. Örneğin Avrupa Birliği'nde Almanya, Fransa'nın kendi enerji şirketlerine yönelik, dışarıdan değil Avrupa ülkelerinden gelen satın alma taleplerini reddettiğini, şirketlerin ulusal ellerde kalması için çok büyük bir gayret gösterdiğini görüyoruz. Türkiye'de hem kamudan özele geçiş, hem de yabancıların bu alandan ciddi pay alabilmesi için kapılar açılmıştı. Hepimizin gözlemlediği gibi bu kadar teşviğe rağmen beklenen büyük yatırımlar, ciddi projeler ortaya çıkmadı. Mevcutlar için de ciddi bir tehlike söz konusu.

Finansal şirketlerin ciddi kriz yaşadığını görüyoruz, ama reel ekonomiye yansıdığı zaman şirketler de bundan nasibini alacaklar. Mesela Amerikan Merkez Bankası şirketlerin kısa borçlanma bonolarını almaya başladı. Bu, şirketlerin borçlanamadığını, kendi finansmanını sağlayamadığını gösteriyor. Merkez Bankası'nın devreye girmesi küreselleşmenin bütün varsayımlarını yerle bir ediyor. Merkez Bankası şirketlere finans sağlar hale geliyor. Enerji yatırımı yapan şirketlerin ciddi mali sorunlarla karşılaşması, devletin yeni teşvikler vermesi, zamanla bir kısmının yine kamulaştırılması bence kaçınılmaz olacak. Enerjinin, bütün diğer sektörlerin büyüyebilmesi için kilit önemde olması nedeniyle her zaman kamu mülkiyetinde olması, ekonomik planlamanın önemli bir aracı olması beklenirdi. Bu normal dönemlerde algılanamadı. Olağanüstü dönemde bu gereklilik kendisini yansıtacak. Geçmişte bu uyarılarda bulunan bu konularda enerjinin ne kadar kritik bir sektör olduğunu hatırlatanların haklı çıkacaklarını düşünüyorum.

Dr. Akgüç: Muhasebe maliyeti değil, toplumsal maliyet

Enerji politikası konusunda ilkeler saptayıp, bu ilkeler doğrultusunda yatırımları yönlendirmek gerekir. Bu ilkeler şöyle özetlenebilir:

-Dışa bağımlılığı azaltma, yerel kaynaklara öncelik verme.

-Yenilenebilir enerji kapsamında hidrolik, güneş, rüzgar enerjilerinden yararlanma.

-Enerji üretiminin ekonomik maliyetini düşürme, bu bağlamda yalnız üretim maliyetini değil, enerji üretiminin yarattığı çevre sorunlarını, çevre kirliliği, dışsal maliyetleri dikkate alma.

-Çevre sorunları yaratan çevre kirleten dışa bağımlılığı arttıran bu faktörler nedeniyle maliyeti de yüksek nükleer enerjiden kaçınma.

-Enerji üretimi ve dağıtımında kamunun ağırlığını arttırma, enerji üretimi ve dağıtımının kamu tarafından düzenlenmesini sağlama.

-Enerji yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının, en azından bir orta sürede, yüzde 15'ten aşağı düşürülmemesi.

Kriz, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını azaltacağı gibi, Türkiye'nin ithalatını da reel olarak daraltacaktır. Türkiye, ancak ciddi bir planlama, kaynaklarının iyi kullanımı, bir orta vadede sorunları hafifletebilir.

Sönmez: Enerji yatırımı gibi finansman ve ekipman yönünden dış kaynak ve dış ekipman kullanımı yüksek olan yatırımlar, haliyle dünya krizinin dibe vurup yukarı çıkmasını beklemek durumunda kalacaktır.

Akgüç: Kriz, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını azaltacağı gibi, Türkiye'nin ithalatını da reel olarak daraltacaktır. Türkiye, ancak ciddi bir planlama, kaynaklarının iyi kullanımı bir orta vadede sorunları hafifletebilir.

Enerji konusunda da, elektrik kesintileri, enerji yetersizliği ile bir anlamda, fırtına gösterip rüzgara razı etmek ya da ölümü gösterip sıtmaya razı etmek politikası izlenmektedir. Halka korku salıp, doğalgaz ağırlıklı enerji üretimini sürdürme, özelleştirme, uluslararası şirketlerin ve onların yerli işbirlikçilerinin çıkarlarını koruma, nükleer enerji üretimine elverişli ortam yaratma stratejisi izleniyor.

Enerji maliyeti hesaplanırken yalnız muhasebe maliyetini dikkate almak yanıltıcı olmaktadır. Çevre kirliliği, tarım üretimi üzerine etkileri, dışsal maliyetleri dikkate alınmalı, bu konuda kamuoyu aydınlatılmalı, ucuz enerji diye toplumsal maliyeti yüksek enerji üretiminden kaçınılmalıdır.

Ekonomist-Yazar Sönmez: Enerjide daha ağır maliyet ödeyeceğiz

Her kriz konjonktüründe olduğu gibi, bu krizde de yatırım niyetleri, dolayısıyla enerji yatırım planları askıya alınacaktır. Krizin yarattığı belirsizlik koşulları, haliyle yatırımcıyı bekle-gör noktasına çekecektir. Nitekim, son nükleer santral ihalesine beklenen katılımın olmaması da bunu açıklıyor.

Enerji yatırımı gibi finansman ve ekipman yönünden dış kaynak ve dış ekipman kullanımı yüksek olan yatırımlar, haliyle dünya krizinin dibe vurup yukarı çıkmasını beklemek durumunda kalacaktır. Yatırımcı, döviz

kurunun nerede istikrar kazanacağını, kredi faizlerinin nerede kullanılabilir boyuta geleceğini bilmek isteyecektir.

Bu durumun tek istisnası, yatırımların kamu eliyle yapılması olurdu.
Kar saikinden ziyade arzın önemini öne alan kamusal yaklaşım, "olmayan enerji, en pahalı enerjidir" sorumluluğu içinde yatırımları maliyet artışlarını da dikkate alarak sürdürebilirdi. Ancak kamuyu yatırımcı olmaktan çeken anlayış, şimdi yapamadığı yatırımlardan üretemediği enerjiyi yine ithalatla karşılamak durumunda olacaktır.

Bu arada, özellikle Türkiye için kriz, döviz kurunu yukarı doğru itmekte ve kısa sürede dolar/TL fiyatı 1.20 YTL'den 1.50 YTL bandına sıçramıştır. Bu, Türkiye'nin ham petrol ve doğalgaz faturasını ağırlaştıracak, zamanında yerli kaynaklara dönük yapılamamış enerji yatırımlarının her tür maliyeti daha ağır biçimde ödenecektir.

Yapılması gereken, kamuyu yatırımcı olarak devreye almak ve yerli kaynaklara yönelik yatırımları, kriz konjonktürüne çok bağlı kalmadan gerçekleştirmek ve diğer yatırımcıları da bu açılan yoldan yatırıma özendirmek olmalıdır.

EPDK Başkanı Köktaş: Sektörümüz cazibesini koruyor

Her yıl elektrik sistemimize dahil edilmesi gereken 3-4 bin MW'lık yeni kapasitenin maliyeti nereden bakarsanız bakın, iletim ve dağıtım yatırımları hariç, 4-5 milyar YTL civarında. Kamu maliyesinin her yıl bu denli büyük bir meblağı sadece elektrik enerjisi yatırımına ayırmadığı, ayıramayacağı biliniyor. Zira kamu 2008'de merkezi yönetim bütçesi, döner sermaye, KİT'ler ve İller Bankası kanalıyla 17 milyar 123 milyon 197 bin YTL yatırım öngörüyor. Yani okul, hastane, su, kanalizasyon, imar ve iskan vs. Bu durumda, özel sektörün elektrik enerjisi sektörüne yatırımının sağlanmasının elzem olduğu kanaatindeyim.

"Son yüzyılın en ciddi krizi" olarak değerlendirilen küresel mali krizin ülkemizi etkilemeyeceğini söylemek doğru olmaz. Dünya çapında bu kadar yaygınlaşmış bir soruna bağlı olarak ülkemizin ekonomik büyümesinin belli bir nispette azalması, kredi imkânlarının kısmen daralması gibi sonuçlar oluşabilecektir. Ancak dünya çapında yaşanan bu krizin Türkiye enerji sektörü açısından fırsata dönüştürebileceğini düşünüyorum.

Krizin başladığı süreçten bugüne enerji sektörüne yatırım yapmak isteyen ve projeleri ile ilgili süreçleri devam eden yerli ve yabancı şirketlerin yöneticileri ile görüşüyorum. Yatırım finansmanı açısından yaşanan gelişmeleri yakından izliyorum. Bu krizin şirketlerin yatırım kararlarında çok ciddi bir değişiklik yapmadığı ve özellikle enerji yatırımlarının proje finansmanı konusunda çok ciddi bir sıkıntı yaşamadıkları görülüyor.

Bankacılık sistemimiz geçmiş krizlere göre çok daha sağlam, krediyle yapılan yatırımların verimliliği ve karlılığı daha çok önem kazanırken enerji sektörümüz yatırım yapmak için cazibesini koruyor. Küresel krizden dolayı dünya çapında faiz oranlarının düşürülmesine paralel olarak Türkiye enerji sektörüne finansal akışın devam edeceğini düşünüyorum.

TİSK Genel Sekreteri Pirler: Geniş çaplı kamu-özel sektör işbirliği

2007 yılında ABD kaynaklı olarak başlayan ve son günlerde dünya ekonomik sistemini temelinden sarsma noktasına gelen finansal kriz, ülkemizdeki enerji yatırımlarına ilişkin etkisini, Batı bankacılık sisteminde güvensizliğe dayalı tıkanma yoluyla kendisini gösterecektir. Bir başka deyişle, çok büyük rakamlarla yatırım gerektiren enerji sektöründeki özel sektör projelerinin kredi bulabilmesi ciddi ölçüde zorlaşacak ve maliyeti artacaktır.

Türkiye'nin 2020 yılına kadar 120 milyar dolar düzeyinde elektrik enerjisi yatırımı yapması gerektiğine ilişkin projeksiyonlar da göz önüne alındığında ortaya çıkan finansman ihtiyacı fevkalade boyutlardadır. Bu açıdan bakıldığında, özel sektörün bu yatırımları gerçekleştirebilmesi ve ara finansman maliyetlerini yüklenebilmesi için kamunun risk ve maliyet azaltma odaklı tedbirler uygulaması elzemdir. Bu tedbirler, kısa ve orta vadede dünya finans piyasalarında yaşanmaya devam edecek kredi daralması göz önüne alınarak geniş çaplı bir kamu-özel sektör işbirliği mantığı içerisinde ele alınmalı ve geliştirilmelidir.

Kriz, kendi konjonktürel koşulları dolayısıyla zaten bir yavaşlama sürecine girmiş olan ekonomimizi ve özellikle de sanayi üretimimizi frenleme yönünde etki yapacaktır ve bunun ilk sinyalleri de hali hazırda ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu durum kısa vadede enerji talebindeki artış hızını yavaşlatsa da uzun vadede yüksek hızlı artış trendinin devam etmesi beklenmelidir. Bunun yanında küresel ekonomik kriz nedeniyle finans ve döviz piyasalarındaki oynaklık ve ani kur artışları da, enerji fiyatlarına yansımalarından dolayı sanayiyi olumsuz etkileyecektir. Zira gerek iç piyasadaki durgunluk, gerek ihracat pazarlarında küresel krize bağlı daralmalar sanayinin fiyatlama kabiliyetini ortadan kaldırmış durumdadır. Bir başka deyişle enerjiye bağlı maliyet artışları firma bilançolarına zarar olarak yansıyacak ve işletmelerinizim rekabet gücünü daha da törpüleyecektir. Bu durumun, son dönemde yaşan rekabet gücü kayıpları ve başta Çin olmak üzere küresel rakiplerimizin para birimlerinin değerini düşük tutmaları gibi unsurlarla bir araya gelerek üretim, istihdam ve ihracatımız üzerinde çok olumsuz etkiler yapması şaşırtıcı olmamalıdır.

EMO Yönetim Kurulu Başkanı Çeçen: Sosyal devlet söylem olmaktan çıkarılmalı

Son dünya krizinin önceki krizlerden farklı değerlendirilmesi gerekir. Kapitalizmin, özellikle tek kutuplu dünyaya **"Başkası yok, tek seçenek bu"** denilerek dayatıldığı, ancak bu dayatmanın insanlığa barış ve mutluluk getirmediği ortadadır. 2008 küresel krizinin yakın zamandan başlayarak kapitalizmin çok ciddi sorgulanacağını gösteriyor. Ancak yapılan değerlendirmeler en azından şimdilerde krizin emek-sermaye çelişkisi üzerinde yarattığı tahribatı ıskalayan bir yerden tartışıldığını gösteriyor. Bunu doğru buluyorum. Yaşanan krizin Marx'ın koyduğu eksende incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu çerçevede bakıldığında Türkiye'de yaşanan olumsuzlukların kapitalizmin küresel krizinden ayrı olarak değerlendirilmesi mümkün değil. Küreselleşme adı altında sürdürülen derin tahribat yaşamın tüm alanlarını allak bullak etti. Bu nedenle enerji alanı da derinden etkilendi. OECD enerji fiyatları endeksinde Türkiye'nin enerji fiyatlarında artış şampiyonları arasında yer alması, enerji alanında yürütülen küreselleşme söylemli kapitalist politikalarla nereye geldiğimizi göstermektedir. Enerji, Türkiye'de ne ucuzlamış, ne de serbest piyasa mekanizması üzerinden bol ve rahat ulaşılabilir hale gelmiştir. Tam tersine piyasacı yaklaşımların daima kamu üzerinden garantiler elde ederek ve bu mekanizma ile kendilerine kamu üzerinden kaynak aktarma yolunu tercih ettikleri, çeşitli adlarla yürütülen operasyonlarla da hukuk tarihimizdeki yerini almıştır. 2008 küresel krizinin aşılması için kapitalizmin yeni bir ülke ya da coğrafya üzerinden bu krizi çözmesi olanağı yoktur. Ulaşamadığı herhangi bir ülke de kalmadığına göre, başka bir gezegenin de sömürüye dahil edilerek o gezegenin sakinleri üzerinden de kriz aşılamayacağına göre, bu krizin en çok kapitalist öğretiyi ve uygulamayı dikte edenleri etkileyeceğini söylemek hiç de zor olmayacaktır. Krizin etkileri dünya üzerinde görülmeye başladıkça, yoksulluk ve yoksunluk derinleştikçe; bu tartışmanın daha da büyüyeceği, bir başka dünya söylem ve eyleminin güç kazanacağı öngörülebilir. Bu nedenle enerji, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık gibi tüm yaşamsal alanların bu krizden etkilenerek çıkacağı, bu alanlarda kamuya ayrılan payların giderek azaltılacağı, piyasacı yaklaşımların ise yatırım yapmaktan imtina ederek, çok büyük bir ihtimalle beklemeyi tercih edecekleri ve sonuçta ülkede kamuya yönelik hizmetlerin hem kalitesinin düşeceği hem de azalacağı görülecektir.

Bu nedenle kamu hizmeti kavramı ve anlamının yaşanan gelişmeler ışığında tekrar değerlendirilmesi ve sosyal devlet kavramının söylem olmaktan çıkarılması kaçınılmaz olacaktır. ■

Pirler: Özel sektörün bu yatırımları gerçekleştirebilmesi ve ara finansman maliyetlerini yüklenebilmesi için kamunun risk ve maliyet azaltma odaklı tedbirler uygulaması elzemdir.
Köktaş: Küresel krizden dolayı dünya çapında faiz oranlarının düşürülmesine paralel olarak Türkiye enerji sektörüne finansal akışın devam edeceğini düşünüyorum.
Çeçen: Kriz enerji alanı da derinden etkiledi. OECD enerji fiyatları endeksinde Türkiye'nin enerji fiyatlarında artış şampiyonları arasında yer alması, enerji alanında yürütülen küreselleşme söylemli kapitalist politikalarla nereye geldiğimizi göstermektedir.